

РЕЦЕНЗІЇ

Віленський Ю.Г.

ПРОФІЛАКТИЧНИЙ МАНІФЕСТ В ЧАСИ ЗНЕВІРИ (рецензія на книгу В.Ф.Москаленка «Концептуальні підходи до формування сучасної профілактичної стратегії в охороні здоров'я: від профілактики медичної до профілактики соціальної», К., ВД «Авіценна», 2009)

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

«Medica mente» – «Лікуй розумом» – цей заклик у великій мірі стосується теоретичних узагальнень та дороговказів в сучасній охороні здоров'я. Адже справді немає нічого більш корисного, ніж уможливити охоплення мінусів та плюсів сучасної медицини як суто індивідуального чинника життя людини й водночас соціального дзеркала суспільства. В цьому сенсі нова робота В.Ф.Москаленка «Концептуальні підходи до формування сучасної профілактичної стратегії в охороні здоров'я: від профілактики медичної до профілактики соціальної» (К., ВД «Авіценна», 2009) не просто відповідає вимогам та умовам часу, а й в новому мисленні програмує необхідні зміни в парадигмі суспільства. Можна навіть порівняти це наукове видання з провідними параграфами національних прагнень України в стрімких і суперечливих реаліях ХХІ сторіччя.

Власне, кожний значний твір – це й портрет його автора. Щодо кредо члена-кореспондента АМН України Віталія Москаленка, воно сформоване виключно насиченим шляхом життя та діяльності, аналітичним лезом інтелекту й безприкладним досвідом в розбудові охорони здоров'я, а звідси суто власними концептуальними підходами до втілення вирішальних ідей та механізмів попереджувальної медицини. В такому баченні шаблі біографії автора – виключно ефективна школа профілактики: починаючи від впливів його видатного натхненника, реформатора кардіології академіка Л.Т.Малої й організаційного досвіду в управлінських вертикалях Харківщини, особливо у ліквідації

загрози безприкладної екологічної катастрофи 1995 р. на півдні України, до принципово нових кроків та позицій в стратегіях охорони здоров'я на чолі профільного Міністерства (2000-2001 р.р.). Таким чином, вектори соціальної медицини, які персоніфікує професор В.Ф.Москаленко як керівник відповідної кафедри в Національному медичному університеті імені О.О.Богомольця, знавець й експерт в галузях систем охорони здоров'я в складі Європейського бюро ВООЗ та голова нової Асоціації фахівців в таких галузях, постають у дзеркалі зазначених фактів як навіть магістральні напрями.

Та чому саме на світанку третього тисячоліття вирішальний злам в поглядах на профілактичну медицину необхідний як ніколи? Виклики домінування неінфекційної патології щодо численних країн й безперечно України, в поєднанні з новими інфекційними небезпеками в глобальному світі, поєднуються, причому в часи наукового поступу, з вкоріненими амбразурами антиздоров'я. Якщо вдивитися тверезим оком в мінливості щоденного життя, маємо погодитись насправді це свято чаклунства серед феноменів зневіри. Й в такій констатації можливо, немає перебільшення: це й телебачення з його нісенітницями та засиллям комерційної реклами плюс відповідні файли всесвітнього павутиння, й агресія гламуру, й пряма реанімація астрології, пророцтв, знахарства тощо. З іншого боку, клінічна медицина є цілковито зосередженою на низці хвороб, а інколи на хірургічних новаціях типу пластичних втручань, що є фінансово при-

надними, але в профілактичному плані частогусто надлишковими. Медична допомога в разі складних ситуацій невинно дорожчає внаслідок вдосконалення спеціальних технологій і фармацевтичного супроводу не-дуг. І з іншого боку, експансія тютюнопаління в країні набуває небаченого поширення. Вельми хиткою є різниця між кліше – вживання алкоголю та зловживання ним. Адже фактично в цій тезі хвороби зловживання алкоголем залишаються неначе замаскованими. Не припиняють наступу наркоманії, ВІЛ-СНІД, вірусні гепатити, мікози, статеві інфекції. Час від часу країну лихоманять хвилі грипу. «Спосіб життя населення, наголошує автор, протягом ХХ століття суттєво змінився. Рівновагу в світі мікробів було порушено внаслідок зростання чисельності населення, інтенсивних методів ведення сільського господарства, погіршення стану навколишнього середовища та неправильного застосування протимікробних препаратів.

Й ось в розділах книги «Актуальність проблеми профілактики і попередження захворювань в сучасних умовах», «Еволюція профілактичного напрямку в охороні здоров'я», «Профілактика, її види та рівні», «Провідні чинники ризику виникнення хвороб», їх внесок у формування глобального тягаря нездоров'я, «Медико-соціальне значення окремих чинників виникнення хвороб» (з 10 підпунктами конкретизації ризиків, «Соціально-економічні детермінанти здоров'я», інших концептуальних заувагах В. Москаленко фактично викладає стислу енциклопедію профілактики в усіх її диспозиціях. Надзвичайно важливо, що в усіх роздумах та соціальних рецептах автор спирається на доказовий міжнародний досвід в актуалізації профілактики. «Впровадження в США наприкінці ХХ століття цілеспрямованих заходів боротьби з артеріальною гіпертензією дозволило зменшити смертність від мозкових інсультів вдвічі, від інфаркту міокарда – на 40%. Реалізація профілактичних програм у Японії забезпечили скорочення смертності від інсультів в 4 рази, у Німеччині – в 2 рази. Здійснення проекту «Північна Карелія» у Фінляндії, що включає боротьбу з гіперхолістеринемією і тютюнопалінням, зменшило частоту смертності серед чоловічого населення працездатного віку на 80%. За цей же період спостереження смертності від раку легень зменшилось на 60%. Сьогодні в більшості європейських країн реалізується низка національних профілактичних про-

грам, спрямованих на боротьбу із провідними хворобами і чинниками їхніх ризиків. З них 25 програм стосуються подолання тютюнопаління, 20 – поліпшення харчування, 17 – підвищення фізичної активності, 16 – скорочення артеріальної гіпертензії, 29 – діабету, 20 – хвороб серця, 23 – онкологічних захворювань, 10 – хронічних респіраторних захворювань», підкреслює автор.

Власне, таку програмну клавіатуру профілактики сформовано й впроваджено в Україні, причому найбільш важливі подібні реєстри запропонував саме автор дослідження за часи його міністерської каденції. Та ситуація залишається невтішною не лише тому, що недофінансування багато з цих програм у нас залишаються паперовими. Необхідна якісна перебудова профілактичних спрямувань в їхніх трьох послідовних різновидах, й таку модель, за розробкою В. Москаленка, конче потрібно реалізувати. В чому ж її надзвичайно цікава й оригінальна структура? «Горизонтальний вектор профілактики повинен охоплювати, зазначається у висновках роботи, всі причетні до формування здоров'я населення сектори суспільства, включаючи промисловість, сільське господарство, транспорт, енергетику, будівництво, освіту, культуру, науку, релігію. Вертикальна спрямованість профілактичних заходів повинна передбачати їх реалізацію на рівні окремої людини, сім'ї, громади та суспільства в цілому. Поєднання таких напрямів і забезпечить міжсекторальну інтеграцію профілактики на всіх рівнях.

Ясна річ, книгу адресовано й медичному прошарку держави, проте основний потенційний її читач – урядові, громадські, наукові, освітні, промислові, аграрні комплекси та угруповання, бо фактично вперше викладено досконалу абетку профілактики для всіх та кожного. Автор має право тут сказати: я зробив у складанні цього меморандуму все, що знав й обміркував. Й далі робота має знайти свої вертикалі та горизонталі.

Передмови до книги дали академіки Ю.І. Кундієв, А.Ю. Романенко, А.М. Сердюк. «Серед розмаїття прикмет нинішньої доби, пише, зокрема, А.Ю. Романенко, один з провідних міністрів охорони здоров'я минулого часу, зміна менталітету в суспільстві й у системі охорони здоров'я. Порівняно недавно серед організаторів можна було розпізнати справжніх керівників, які нині чи то втратили віру в свої колишні намагання, чи просто схилилися під вантажем реалій сьогодення. Лишилися одиниці з ми-

нулих років, хто не втратив зацікавленості в тій системі охорони здоров'я, яка мала назву безоплатної і загальнодоступної. Сучасна охорона здоров'я, із численними змінами, змушує засвоювати нові уроки, об'єднувати ресурси, щоб бути на рівних із викликами часу». Серед тих, хто не втратив віру, хто не схилився, аби знову об'єднувати потреби суспільства в найважливішій ланці сьогодення та майбуття, в першій ланці постає В.Ф. Москаленко.

Найбільш дорогі авторіві книги їх створювачі часто відкривають посвятами.

Свій видатний науковий й суспільний доробок – новітню книгу заради людини в рідній державі – автор присвятив найближчим для нього особистостям – пам'яті батьків, які подарували Віталію Федоровичу життя, дружині, синам, вчителям й через них – сучасникам, який конче потребує орієнтирів щастя у вигляді неначе б то звичайного, а насправді коштовного дарунку – здоров'я. Й тут треба, застосовуючи терміни реалій, переходити від млявої оборони до стратегічного наступу. До цього закликає й цьому доказово вчить нова книга.